

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ФІЛОСОФІЇ ТА ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ
КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ

«ЗАТВЕРДЖЕНО»
Директор з наукової
УДУ імені Михайла Драгоманова
проф. Г. М. Г. М.

ПРОГРАМА
ВСТУПНОГО ЕКЗАМЕНУ ДО АСПИРАНТУРИ
з дисципліни «Історія філософії»

на здобуття освітнього рівня «доктор філософії»
за спеціальністю 033 Філософія (історія філософії)
на базі освітнього ступеня магістр

Київ – 2023

Укладачі програми:

Мозгова Наталія Григорівна

доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії;

Матюшко Богдан Костянтинович

доцент, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії;

Немчинов Ігор Гунадійович

професор, доктор філософських наук, професор кафедри філософії.

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА ВСТУПНОГО ФАХОВОГО ВИПРОБУВАННЯ (ІСПИТУ)

Вступники на програму підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації для здобуття ступеня доктора філософії (PhD) в УДУ імені Михайла Драгоманова зі спеціальності «Філософія» складають усний іспит з дисципліни «Історія філософії» та готують реферат майбутнього дослідження.

Білеті розроблені на основі програми для вступників до аспірантури відповідно до правил прийому Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Білеті для складання іспиту мають три теоретичні питання.

Метою програми вступного іспиту є оцінювання рівня історико-філософських знань, розуміння історико-філософського процесу, загальної теоретико-методологічної підготовки та вміння вступником до аспірантури на спеціальність 033 «Філософія» використати наявні знання для пояснення актуальних світоглядних проблем сучасності.

Оцінювання вступника за відповідями на питання білету здійснюється за 4-бальною шкалою. Реферат оцінюється як залік/незалік.

У вступників мають бути сформовані наступні практичні навички:

- вони мають володіти спеціальною філософською термінологією, категоріально-понятійним апаратом;
- застосовувати у власній науковій діяльності провідні методи філософських досліджень;
- удосконалити вміння вести філософський діалог та філософський диспут в цілому;
- розвинути особистісну потребу у проведенні наукових досліджень як подальшій самореалізації;
- ґрунтовно зрозуміти потребу реалізації філософської культури в процесі власної професійної діяльності.

При цьому вступники мають знати наступне:

- специфіку, основну проблематику та методи досліджень історії філософії;
- сутність історико-філософського процесу як діалогу філософських доктрин;
- основні історичні етапи та теоретичні здобутки розвитку світової та української філософії;
- сучасні тенденції у розвитку світової філософської думки;
- основні філософські концепції та теорії.

На основі цих знань у вступників повинні бути сформовані наступні вміння:

- аналізувати конкретні філософські вчення у загальному історико-філософському контексті;
- розкривати провідні механізми, рушійні сили, контексти і здобутки історико-філософського процесу;
- ґрунтовно осмислювати проблематику основних історичних етапів розвитку філософської думки;
- аналізувати провідні філософські доктрини як теоретичні результати історико-філософського процесу;
- визначати і аналізувати контексти виникнення і розвитку провідних філософських концепцій;
- ґрунтовно опрацьовувати матеріал і проводити критичну роботу з філософськими та іншими науковими текстами.

2. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ НА ВСТУПНОМУ ФАХОВОМУ ВИПРОБУВАННІ

<i>За шкалою університету</i>	<i>Визначення рівня знань</i>	<i>Характеристика відповідей абітурієнта на питання теоретичного змісту</i>
0-59 бали	Низький (незадовільно)	Вступником не виконано три та більше вимог для отримання найвищого балу та допущені значимі помилки під час відповіді, внаслідок чого вступник прийшов до неправильних висновків або ж висловлював свою позицію апелюючи тільки до власних переконань, а не авторитетних джерел; зміст відповіді демонструє незнання вступником необхідного для подальшої наукової роботи історико-філософського матеріалу. Як правило, оцінка «незадовільно» виставляється вступникам, які не здатні продовжувати навчання або розпочати професійну діяльність після закінчення навчання без додаткових занять за відповідною програмою.
60-69 балів	Задовільний (задовільно)	Вступником не виконано три вимоги для отримання найвищого балу; зміст відповіді, аргументи, висновки відповіді не є правильними чи загально визнаними за відсутності у відповіді доказів і раціональних аргументів на їхню користь. Як правило, оцінка «задовільно» виставляється вступникам, які допустили незначні огріхи у відповідях при складанні іспиту чи при виконанні екзаменаційних завдань, але мають необхідні знання і спроможні з допомогою викладача виправити допущені помилки. Оцінка «задовільно» виставляється вступникам, які за умов ознайомлення із загальними положеннями дисципліни допускають логічні помилки у висвітленні її проблемних аспектів, але при цьому виявляють здатність виправляти допущені помилки за допомогою викладача.
70-89 балів	Достатній (добре)	Вступником не виконано хоча б одну з вимог для отримання найвищого балу, допущені помилки під час наведення аргументації чи посилання на літературу, що впливає на логіку та висновки під час відповіді.
90-100 балів	Високий (відмінно)	Вступником продемонстровано повний, розгорнутий, вичерпний виклад змісту питання білету; показано творчі здібності у процесі викладу проблеми; проаналізовано увесь необхідний для вкладу проблеми перелік категорій; засвідчено вміння користуватися методами історико-філософського дослідження; розуміння наявних у сучасному соціокультурному бутті проблем та окреслено шляхи їхнього вирішення.

Тривалість підготовки до усної відповіді на фаховому випробуванні може становити 30-40 хвилин.

Максимальна кількість набраних балів на фаховому випробуванні за умови правильних відповідей на всі запитання – 100.

Реферат – це науковий текст, підготовлений вступником, в якому обґрунтовується тематика його майбутнього дисертаційного дослідження, вказується його актуальність, стан розробки проблеми та перспективи подальшого дослідження тощо. Рекомендації до написання реферату див. у Додатку 1.

В умовах аудиторного складання вступних іспитів:

Вступникам забороняється заходити до аудиторії, в якій проводиться екзамен, після 30 хвилин з початку його проведення. Вступникам не дозволяється залишати екзаменаційну аудиторію протягом перших 30 хвилин іспиту, за винятком, якщо вони завершили всі передбачені іспитом процедури і на цій підставі отримали дозвіл екзаменатора.

Вступникам забороняється брати до екзаменаційної аудиторії будь-які книги, зошити, папери, а також портфелі, сумки, інші речі, в яких ці книги або папери можуть знаходитися.

Будь-який вступник, який здійснив:

а) спробу занести ці речі до екзаменаційної кімнати або ж скористатися цими матеріалами під час іспиту;

б) спробу отримати безпосередньо чи опосередковано допомогу іншого слухача, або допомогти іншому вступникові, буде позбавлений права складати іспит. На вимогу екзаменатора такий вступник має залишити екзаменаційну аудиторію.

Під час проведення іспиту вступникам забороняється спілкуватися одним з одним. Всі питання з'ясовуються через екзаменатора.

Оцінювання рівня знань вступників проводиться кожним із членів предметної комісії окремо, відповідно до критеріїв оцінювання. Загальний бал оцінювання рівня знань вступника виводиться за результатами обговорення членами комісії особистих оцінок відповідей вступників. Бали (оцінки) вступного фахового випробування виголошуються головою предметної комісії усім вступникам, хто брав участь у випробуванні після закінчення іспиту.

В умовах дистанційного складання вступних іспитів (online):

Вступний іспит проводиться з використанням платформи Google-meet, посилання на зустріч надсилається всім вступникам та членам екзаменаційної комісії за 24 години до екзамену. Співбесіда з кожним вступником проводиться згідно з питаннями його білету, одночасно усіма викладачами, які задіяні у роботі приймальної комісії. Номер білету вступника визначається засобами ресурсу Randomizer.

Оцінювання рівня знань вступників проводиться кожним із членів предметної комісії окремо, відповідно до критеріїв оцінювання. Загальний бал оцінювання рівня знань вступника виводиться за результатами обговорення членами комісії особистих оцінок відповідей вступників. Бали (оцінки) вступного фахового випробування виголошуються головою предметної комісії всім вступникам, які брали участь у випробуванні, після закінчення іспиту.

3. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ІСПИТУ

Фахова комісія аналізує результати співбесіди методом експертної оцінки й колегіально приймає рішення: про «рекомендовано до зарахування» або «не рекомендовано до зарахування».

4. ЗМІСТ ПРОГРАМИ ФАХОВОГО ВИПРОБУВАННЯ (ІСПИТУ)

4.1. Філософія доби премодерну.

4.1. Стародавня філософія. Історія філософії як навчальна дисципліна та основний структурний елемент філософської освіти. Особливості об'єкту і предмету дослідження історії філософії. Східна та західна традиції філософування. Духовна культура та філософія Стародавньої Індії. Буддизм як філософське і релігійне вчення. Буддизм у діалозі світоглядів та культур. Особливості китайської культури. Міфологія та філософія у Стародавньому Китаї. Даосизм. Конфуціанство. Моїзм. Легізм. Особливості античного грецького суспільства.

Оформлення культурних центрів Еллади. Досократична філософія. Іонійська філософія. Мілетська школа. Геракліт Ефеський. Піфагор та його школа. Елейська школа. Атомістична школа та її представники: Левкіп, Демокріт. Софісти як мислителі, суспільні діячі й освітяни. Релятивізм у метафізиці, гносеології та етиці. Сократ і софісти. Зміст настанови «пізнай самого себе» за Сократом. Метод Сократа. Сократ: філософія як спосіб життя. Проблема істини. Кінічна школа. Кіренська школа. Мегарська школа. Вчення Платона про ідеї. Аристотель як філософ і науковець. Долі аристотелізму в історії філософії. Нова побудова і проблематика філософії, її ідейні та суспільні витоки. Епікур і атомісти. Тит Лукрецій Кар, стоїки та еkleктики. Спадщина Епікура в історії філософії. Стоя і класичні та елліністичні школи. Особливості філософії римських стоїків. Стоїцизм в історії філософії. Витоки скептицизму в класичній античній філософії. Еkleктика як метод філософування. Скептична школа: Анаксарх, Піррон, Тимон, Агіра, Секст Емпірик. Скептична позиція як метод філософії і спосіб життя. Еволюція платонівської філософії, її напрямки і діалог з іншими доктринами. Неоплатонізм і монотеїстичні релігії. Головні школи неоплатонізму: афінська, олександрійська, сирійська, пергамська. Неоплатонізм у римській філософській думці. Погляди неоплатоніків I – VI ст.: Плотин, Порфірій, Ямвліх, Прокл. Історичні долі класичної й елліністичної думки.

4.1.2. Філософія Середньовіччя. Спадкоємність античної та християнської цивілізацій та діалог між ними. Метафізичні, діалектичні, гносеологічні, натурфілософські, антропологічні, соціально-філософські, історіософські та інші проблеми філософії Середніх віків. Світоглядні трансформації, зумовлені монотеїстичними релігіями – юдаїзмом і християнством. Віра і розуміння. Гностицизм і його релігійний, культурний та філософський виміри. Спільні ознаки гностичних вчень. Східний і Західний гностицизм. Перемога Церкви над гностиками. Основні риси апологетики як культурного явища. Східні (грекомовні) і західні (латиномовні) захисники християнства. Становлення апологетики. Олександрійська школа. Східна апологетика і православна традиція. Контекст появи апологетики в латиномовному середовищі. Розробка головних ідей християнського вчення Квінтом Тертуліаном. Феномен віри. Особливості східного і західного підходів до розуміння і прийняття християнства. Історико-філософський підхід до розмежування апологетики і патристики. Утвердження християнства в Римській імперії. Східні Отці Церкви. Бл. Аврелій Августин: метафізика, гносеологія, антропологія, соціальна філософія і філософія історії. Західна патристика і європейська ідентичність. Кінець античного світу в Західній Римській імперії. Постановка проблеми універсалій. Формальне припинення античної філософської традиції на Заході і Сході. Культурні зв'язки між Візантією і новими країнами Європи. Система освіти і витоки схоластики. Реалізм і його сутність. Суперечки навколо діалектики. П'єр Абеляр: життєвий шлях, еволюція поглядів, діалектика, етика і герменевтика. Суперечка між реалістами і номіналістами. Поява ісламу і його експансія. Особливості мусульманського світогляду. Асиміляція арабомовними мислителями античної філософії. Арабська наука. Юдейська біблеїстика. Талмуд і його складові. Єврейські традиції філософії Середніх віків. Історичні долі юдейської філософії. Рецепція Заходом античної спадщини за посередництвом ісламського світу. Суспільна роль міських громад. Університет: структура і принципи організації навчання в університетах Середніх віків. Чернечі ордени францисканців і домініканців, особливості їх духовності та філософських орієнтацій. Еволюція схоластичної методології у XI-XII ст. Зародження британської філософської традиції: Оксфордський гурток. Систематизація схоластики. Складові частини філософсько-теологічної системи Фоми Аквінського, головні його відкриття. Характеристика томістської системи. Дунс Скот і Вільям Оккам. Жан Буридан. Проблема віри і знання, теології і філософії в пізній схоластиці. Природничі науки, логіка і натурфілософія пізніх Середніх віків. Перехід західної думки до Відродження. Візантійська філософія XI-XIV ст. Містичні традиції. Григорій Палама і систематизація ісихазму. Перемога ісихазму і його впливи. Джерела середньовічної містики. Йоганн Майстер Екхарт: про Бога і Його пізнання, діалектика і антропологія. Зародження німецької філософської традиції, витоки Реформації, Просвітництва, класичної та посткласичної філософії. Впливи німецької містики на західну філософську думку.

4.1.3. Філософія Ренесансу. Зміст поняття Відродження (Ренесанс). Філософія доби Відродження як відповідь на культурну кризу Середньовіччя. Соціально-політичні та ідеологічні передумови виникнення філософії Відродження. Теоретичне підґрунтя філософії

Відродження. Антропоцентризм. Неоплатонізм. Натурфілософія. Теоретичні погляди Миколи Кузанського – довершений здобуток філософської думки Відродження. Джованні Піко делла Мірандола: вчення про свободу людини та полеміка проти «фальшивої науки». Містичний пантеїзм Якоба Бьоме. Розвиток аристотелізму. Еразм Ротердамський: гуманістична переробка християнської етики. «Похвала глупоті». «Утопія» Томаса Мора. Гуманізм та Реформація. Мартін Лютер та його 95 тез. Полеміка між Лютером та Ротердамським. Філософсько-реформаторські погляди Жана Кальвіна. Томас Мюнцер як утопіст та активний політичний діяч. Контрреформація. Ніколо Макіавеллі. Політика, релігія та мораль в творі «Державець». Феномен Леонардо да Вінчі. Микола Коперник та нова космологія. Натуралістичний пантеїзм та вчення про безкінечність світу Джордано Бруно. Філософія Мішеля Монтеня. «Проби». Становлення наукового знання в епоху Відродження. Філософська думка Київської Русі. Ренесансні ідеї в Україні.

4.2. Філософія доби модерну та постмодерну.

4.2.1. Філософія Нового часу. Місце філософії Нового часу в поступі європейської філософії. Становлення науки та формування гносеологічної проблематики. Емпіризм та раціоналізм як головні пізнавальні методи Нового часу. Френсіс Бекон: відкриття індуктивної методології, критика схоластичної діалектики. Класифікація людського пізнання: мураха, павук, бджола. Співвідношення душі та розуму. Класифікація «примар» (ідолів) свідомості. Рене Декарт. «Міркування про метод» та «Метафізичні розмисли»: головні праці філософа. Принципи пізнання. Дедуктивна методологія. Дуалізм Декарта: доведення існування Бога, роль душі у процесі пізнання, психофізична проблема, вроджені та набуті ідеї. Принцип «Я мислю отже я існую». Вплив філософії Декарта на подальший розвиток філософії. Матеріалістичний та релігійний напрямки розвитку філософії Р. Декарта. Антикартезіанство. Оказіоналізм. Ніколя Мальбранш. Особливості філософії Томаса Гоббса. Вчення Бенедикта Спінози про єдину субстанцію, атрибути та модуси. Особливості пантеїзму Б. Спінози. Вчення про свободу як усвідомлену необхідність. Загальна світоглядна характеристика філософських поглядів Джона Локка. Політичні погляди Дж. Локка: три гілки влади. Англійський матеріалізм. Блез Паскаль: безсилля розуму перед обличчям нескінченності та релігія як результат всіх протиріч людського існування. Готфрід Ляйбніц. «Монадологія». Джордж Берклі про реальність. Суб'єктивний ідеалізм Девіда Г'юма. Основні риси та напрямки Просвітництва. Деїстичні та атеїстичні погляди французького просвітництва. Жан Мельє – попередник доби Просвітництва. Географічний детермінізм та політична філософія Шарля Луї Монтеск'є. Вольтер. Жан-Жак Руссо. Дені Дідро: життя навколо «Енциклопедії». Ідеї Просвітництва та Французька революція. Специфіка просвітництва в Англії. Бернард Мандевіль. Німецьке Просвітництво. Місце пієтизму в німецькій думці Нового часу. Йоганн Вольфганг Гете. Фрідріх Шиллер. Історія та теорія культури. Гуманність та історія. Співвідношення мистецтва, науки та моральності. Метафізика Християна Вольфа та роль його школи у німецькому Просвітництві. Просвітництво в Україні. Г. Сковорода.

4.2.2. Німецька класична філософія. Еммануїл Кант. Два періоди у творчості Канта. Критична філософія Канта. Кант про «речі-самі-по-собі» та «феномени». «Трансцендентальна естетика» Канта. Кантівська система категорій. Поняття досвіду у філософії Канта. Трансцендентальна діалектика Канта. Кант про антиномії чистого розуму. Кант про онтологічне доведення існування Бога. Категоричний імператив Канта. Природа та свобода, суще та належне у філософії Канта. Кант про критику естетичної здатності судження. Дискусії навколо критичної філософії Канта. Йоганн Готфрід Гердер. Концепція Крістофа Готфріда Барділі як місток між трансцендентальним ідеалізмом Канта та абсолютним ідеалізмом. Йоганн Готліб Фіхте та Фрідріх Вільгельм Йозеф Шеллінг у контексті інтелектуального життя сучасної ім Німеччини. Науковчення Фіхте. Діалектика Фіхте. Натурфілософія Шеллінга. Суперечка Шеллінга та Фіхте з приводу натурфілософії. Система трансцендентального ідеалізму Шеллінга. Філософія Абсолютної тотожності Шеллінга. Шеллінг як історик філософії. Георг Вільгельм Фрідріх Гегель. Діалектичний метод. «Феноменологія духу» та «Енциклопедія філософських наук». Історико-філософське вчення Гегеля. Історична доля гегелівської філософії. Німеччина у ситуації «після Гегеля». Людвіг Фюєрбах про сутність християнства. Антропологія Фюєрбаха.

4.2.3. Криза класичного раціоналізму. Праве («старє») та лівє («молодє») гегельянство. «Молодє гегельянство» (загальна характеристика школи). Філософська

антропологія Карла Маркса. Діалектичний матеріалізм. Соціальний діагноз К. Маркса. Марксова концепція практики. Обмеженість філософсько-історичної концепції Маркса. Німецьке неогегельянство та основні принципи філософії Гегеля. Куно Фішер: між Кантом та Гегелем. Історико-філософська концепція К. Фішера. Співвідношення історії з філософією. Ріхард Кронер: Від Канта до Гегеля. «Критична діалектика» у неогегельянстві (А. Ліберт, З. Марк, І. Кон). Вчення про волю Артура Шопенгауера. Вчення Фрідріха Ніцше про волю до влади. Вільгельм фон Гумбольдт. Вчення про мову Фрідріха Шляєрмахера. Герменевтика як самостійна дисципліна. Основна мета герменевтичного методу. Загальні методологічні правила тлумачення текстів. Вільгельм Дильтай. Обґрунтування гуманітарних наук. Життя як «живий потік». Георг Зіммель. Едуард фон Гартман про волю. Воля та уявлення. Воля, що уявляє. «Несвідоме» як «надсвідоме». Раннє неокантіанство. Марбурзька школа. Баденська (Фрайбурзька) школа. Філософія як теорія цінностей. Утилітаризм. Єремія Бентам про вигоду як максимальне переважання задоволення над стражданням. Безпека як ідеал Бентама. Принципи Томаса Мальтуса. Чарльз Дарвін. Дарвінізм та «вільна конкуренція». Класична англійська політекономія: Адам Сміт та Девід Рікардо. Роберт Овен: від утилітаризму до утопічного соціалізму. Течії в марксизмі. Георгій Плеханов. Едуард Бернштейн. Карл Каутський. Позитивізм у контексті раціоналізму картезіанського та просвітницького спрямування (Франція), в контексті емпіризму та утилітаристської традиції (Англія), у формі сцієнтизму та матеріалістичного монізму (Німеччина). Огюст Конт. Герберт Спенсер. Емпіріокритицизм (Ріхард Авенаріус, Ернст Мах). Абсолютний ідеалізм. Сьорен К'єркегор. Можливість, страх та відчай. Релігійне одкровення К'єркегора. «Філософія життя»: головні ідеї напрямку. Анрі Бергсон, Освальд Шпенглер. Зигмунд Фройд. Несвідоме, витіснення, цензура та тлумачення сновидінь. Едипів комплекс. Структура психічного апарату: Воно, Я та «над-Я». Ерос та танатос. Психоаналіз після Фрейда. «Індивідуальна психологія» Альфреда Адлера. «Аналітична психологія» Карла Густава Юнга. Трансценденталізм як американський філософсько-літературний рух 1830 – 1860-х рр. Коріння трансценденталізму у кантівській трансцендентності. Ральф Волдо Емерсон та Генрі Девід Торо. Чарльз Сандерс Пірс як засновник прагматизму. «Принцип Пірса». Основні напрямки прагматизму. Подальша еволюція ідей прагматизму. «Любомудріє» як російська відповідь французькій філософії. Філософія Шеллінга в Росії. В. Одоєвський. Дискусія між П. Чаадаєвим та О. Пушкіним про долю Росії. «Тріада» С. Уварова. «Слов'янофільська» модель російського розвитку. Ранні (О. Хом'яков, І. Киреевський) та пізні (М. Данілевський) «слов'янофіли». Візантинізм К. Леонтьєва. Філософія Ф. Достоєвського та В. Соловйова як ознака кризи «русской идеи». Всеєдність. Ідея Боголюдства В. Соловйова. Феномен «розірваної свідомості» освіченого росіянина. «Західництво» як інтелектуальна течія та як спосіб існування «російського європейця». Філософські погляди В. Белінського та Т. Грановського. «Російський соціалізм» О. Герцена. «Народництво». Російський марксизм. Український романтизм. Філософська та громадсько-політична думка в Україні другої половини XIX – початку XX ст. І. Франко, М. Драгоманов, В. Липинський.

4.2.4. Сучасна філософія. Соціально-політичні та культурні передумови виникнення сучасної філософської парадигми. Відмова від моністичної «двополюсної» моделі філософського процесу на користь плюралізму. Філософія мови – позитивістський та екзистенційно-герменевтичний контексти. Філософські концепції західної духовної культури, які визначили розвиток філософської думки XX ст. Значущість людської активності. Актуалізація проблем людського існування. Структуралістсько-постмодерністський «бунт» проти традиційної філософії: «нова» філософія чи «кінець» філософії? Феноменологія Едмунда Гуссерля. Іntenціональний характер свідомості. Декартівський «сумнів» та феноменологічний метод Гуссерля. Феноменологічна редукція, психологічна редукція, ейдетична редукція, трансцендентально-феноменологічна редукція. Конституювання значень у ноєзо-ноєматичних актах свідомості. *Lebenswelt* та поняття «горизонтальності». Криза європейських наук та європейського людства. Трансформація Мартіном Гайдеггером феноменологічної ідеї інтенціональності. Герменевтичні пошуки В. Дильтая та М. Гайдеггера. Герменевтичне коло. Г.-Г. Гадамер: герменевтика як метод гуманітарних наук й як вчення про буття (онтологія). Герменевтика та діалектика. Задане традицією «передрозуміння» як основа історичного знання, основа будь-якого розуміння. Мова як носій розуміння. Тлумачення мови як «гри, що втягує в себе гравців». Різновиди герменевтики – П. Рікер, Е. Бетті, К.-О. Апель,

Е. Корет, Ю. Габермас. Феноменологічна герменевтика П. Рікера. Універсальне значення герменевтики в гуманітарних науках: від герменевтики тексту до герменевтики соціальної дії. Єдність сенсу та сили, інтенціонального й системного як фундаментальна диспозиція інтерпретації дії. Регресивно-прогресивний метод в аналізі проблеми дії. Основні співвідношення людської дії: проект, агент, мотив, ініціатива. Екзистенційна традиція філософування. Критерії екзистенційної філософії. Іспанський, німецький, французький, італійський, екзистенціалізм. Київська школа екзистенційної філософії (М. Бердяєв, Л. Шестов та ін.). М. Гайдеггер: Буття і суще. Dasein як специфічно людське буття: dasein як «ось-буття», як «буття-свідомість», як «присутність». Гуманізм і свобода. Мова як «дім буття». Поняття екзистенції і трансценденції у К. Ясперса. «Естетика людяного» Г. Бьолля. Ж.-П. Сартр. Буття-в-собі і буття-для-себе. Проблема «ніщо». Людське існування і свобода. Свобода і вибір. Свобода і відповідальність. Проблема Іншого. «Позитивний» та «діалектичний» розум. Сартр і марксизм. Людське буття і проблема абсурду в філософії Альбера Камю. Життя в «абсурді» і проблема «бунту». Бунт і революція. Пліуралістичне тлумачення реальності як множини окремих духовних існувань («персон»), пов'язаних у гармонійну цілісність способами нерациональної (інтуїтивної, почуттєво-емоційної) комунікації. Бог («Верховна Персона») як творець гармонійної спільноти. Нездатність раціонального наукового мислення досягнути повноти «персонального» розмаїття світу через неперервність останнього. Відмінність між традиційним поняттям людини як частини природи, суспільства, і особистістю-«персоною» як особливого роду духовною цілістю. Свобода волі – основа «персони». Американський персоналізм (Б. Боун, Е. Брайтмен, Р. Т. Флюелінг, У. Гокінс, М. Калкінс та ін.) як реакція на гегелівський «універсалізм», який заперечує індивідуальне самовдосконалення особистості. Французький персоналізм (Е. Муньє та ін.). Часопис «Esprit» («Дух»). Екзистенційне підґрунтя французького персоналізму. «Інтимність» як захист від тоталітаризму, що формує новий тип спільноти, відмінний від формально-юридичної, раціонально-механічної системи держави. Ідея «персоналістської общинної революції» (Муньє). Неотомізм як сучасна форма розвитку філософії Фоми Аквінського. «Лувенська школа» Д. Мерсьє як початок неотомізму. Сучасний неотомізм (Ж. Марітен, Е. Жильсон, Й. Де Фріз, Й. Бохенський та ін.) як офіційна філософія Ватикану. Вчення про метафізику як «першу філософію». Бог як актуальний початок всього сущого. Бог як вища форма (форма форм), що не пов'язана з матерією. Буття будь-якої речі, що має початок та кінець, як «участь» у нескінченному бутті Бога. Сутність, доконечні причини всього існуючого як належність надприродного порядку буття, Бога. Предмет науки – вторинні причини, послідовність та зовнішній зв'язок подій. Людина як вищий ступінь природного буття, формою якого є нематеріальна й тому безсмертна душа. Особистість як непорушна та самодіяльна духовна субстанція, свобода, самосвідомість, творчі можливості як атрибути особистого. Філософія тейярдизму. Виникнення неопозитивізму. Віденський гурток (М. Шлік, Р. Карнап, О. Нейрат, Л. Вітгенштайн). Львівсько-Варшавська школа (К. Твардовський, К. Айдукевич, Я. Лукасевич, А. Тарський, В. Татаркевич та ін.). Берлінська школа емпіричної філософії (Г. Райхенбах, В. Дубіслав та ін.), інші філософські центри у Західній Європі. Логічний позитивізм. Програма «верифікації» М. Шліка. «Логічний атомізм» Л. Вітгенштайна. Крах ідей верифікації. Лінгвістичний позитивізм. «Філософські дослідження» Л. Вітгенштайна. «Значення слова є його вживання в мові» (Вітгенштайн). Кембриджська та Оксфордська школи учнів Вітгенштайна (Дж. Райл, П. Стросон, Дж. Остін та ін.). Завдання «терапевтичного аналізу» повсякденної мови з метою виявлення її «немічностей», що стають причиною «метафізичних» проблем. Пошук позитивних результатів аналізу мови повсякденного спілкування. Програма дослідження фактичного вживання звичайної мови. Полеміка з прихильниками логічного аналізу, критика сцієнтистських тенденцій в аналізі мови повсякденного спілкування. «Критичний раціоналізм» К.Р. Поппера. «Методологія дослідницьких програм» І. Лакатоса. «Методологічний анархізм» П. Феєрабенда. «Спростування ідеалізму» Дж. Е. Мура. Загальні положення філософії Б. Рассела. Б. Рассел про «сутність філософії». Б. Рассел про необхідність «філософської граматики». Проблема метафізики у редакції Б. Рассела. Відмінності позитивізму Рассела та Вітгенштайна. Головне завдання лінгвістичної теорії за Н. Хомським та Д.Р. Сьорлем. Критицизм В. Куайна. Критерій онтологічного допущення В. Куайна. Концепція «інтенціональної настанови» Д. Деннета. «Аномальний монізм» Д. Девідсона. «Лінгвістичний поворот» у філософії ХХ ст. «Трансцендентально-герменевтичний» метод К.-

О. Апеля. Комунікативні співтовариства у К.-О. Апеля. Аналітична філософія історії. «Аналітична герменевтика» Р. Колінгвуда. Три етапи становлення аналітичної філософії історії. Загальна характеристика «нової філософії історії». Особливості сучасної аналітичної філософії історії. Американська аналітична філософія історії ХХ ст. Аналітичний нарративізм А. Данто. Наратив як вид історичного пояснення у М. Вайта. Метаісторія у вченні Г. Вайта. Теорія нарративу: pro et contra. Наративізм Ф. Анкерсмита. Чотири основні стратегії аналітичного теоретизування Д. Тернера. Творчість Ф. де Соссюра як основа структуралізму. Структуралізм К. Леві-Строса – синтез лінгвістики, етнографії, етнології та соціології. Застосування структурного методу в антропології. Структуралізм у літературознавстві та мистецтвознавстві (Р. Барт, Ю. Крістева, У. Еко), міфології (Ж.-П. Вернан, Ж. Дюмезіль), психоаналізі (Ж. Лакан), психології (Ж. Піаже), соціології (П. Бурдьє), політекономії (Л. Альтюсер), епістемології (М. Серр). Структуралізм в історії (М. Фуко). Структуралізм в психоаналізі (Ж. Лакан). Обмеженість структуралізму. Критика структуралізму У. Еко та П. Рікера. Еволюція поглядів М. Фуко під впливом філософії, психіатрії, історії, соціології та інших наук. «Переживання культури» як феномен «відчуття» кожної історичної події. Поняття дискурсу і дискурсивної практики. «Дискурсивна» практика як синтез мовних «структур» та історичних епох. Хронологічно-локальний підхід в дослідженні історичного. Розкриття іншого розуміння проблем в історії філософії. Концепція «смерті суб'єкта». Епістема і дослідження культурно-історичних епох. Еволюційна епістемологія та структуралістська методологія. Постструктуралізм: «неструктуроване в структурі». Критика Ж. Деріда метафізики та логоцентричності сучасної філософії. Деконструкція метафізики в граматиці Ж. Деріда. Постмодернізм Ф. Джеймсона як синтез досягнень марксистської традиції та структуралістської методології. Головні риси американського постмодернізму: пастиш як специфічна форма досвіду простору; шизофренія; візуальність; теоретичний дискурс сучасної науки. Міждисциплінарний характер марксизму і сучасна культура. Взаємодія культури з іншими соціальними і виробничими сферами та проблема репрезентації. Проблема інтерпретації. Позитивна і негативна (деструктивна) герменевтика. Інтерпретативна модель як засіб реконструкції значення текстів західної культури. Інтерпретація як адекватне осягнення змісту тексту в соціально-історичній перспективі. Історія та оповідальність. Історія як субстанція соціальності та форма організації досвіду індивіда. Оповідальність як спосіб включення індивіда в різні порядки існування соціуму. Статус оповідальності як «політичного несвідомого» та соціально-символічного несвідомого. Філософія театру А. Арто. Філософія У. Еко про кризовий стан сучасної культури, який полягає у кризі репрезентації. Модель «відкритого твору» як реалізація ідеї множинності в мистецтві та постмодерністський інтерес до читача, тексту, інтерпретації. Концентрація кітчу як не-мистецтва. Поняття кітчу як ідеального продукту, що сприяє бажане розглядання як наявне. Кітч і масова культура. Нормативність постмодернізму – все, що є сучасним, є ціннісним та досконалішим. Плюральність історії як складова епохальних змін. Відвертий плюралізм та поняття «естетизація» «життя» в постмодерну епоху. Перетворення історії на естетику: світи та особистості, що вивчають історики, майже не відрізняються від вигаданих персонажів та світів. З іншого боку – естетичне сприйняття стає більш історичним: художній твір є можливою інтерпретацією певного світу. Г. Блум про ключові західні літературні твори. Постмодерністське суспільство як суспільство переможних комунікацій. Істина та свобода інтерпретації. Суспільство майбутнього як суспільство вільних інтерпретацій. Філософія в Україні початку ХХ ст. Філософська думка в Україні у 1920 – 1990-х рр. та після 1991 р.

- 4. Для пільгових категорій осіб, яким надано право складати вступні випробування (особи, що потребують особливих умов складання випробувань) в УДУ імені Михайла Драгоманова за рішенням Приймальної комісії створюються особливі умови для проходження вступних випробувань.**

5. СТРУКТУРА БІЛЕТУ ВСТУПНОГО ФАХОВОГО ВИПРОБУВАННЯ (ІСПИТУ)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М. П. Драгоманова

Кафедра філософії
Вступний іспит з історії філософії

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 30

1. Філософські пошуки і здобутки Сократа.
2. Причини кризи класичної філософії. А. Шопенгауер і Ф. Ніцше.
3. Філософія культури ХХ ст. О. Шпенглер, А. Арто, Г. Блум.

Затверджено на засіданні кафедри філософії протокол № від квітня 2023 р.

Голова комісії: Андрущенко В.П. – академік НАПН України, доктор філософських наук, професор

Члени комісії: Мозгова Н.Г. – доктор філософських наук, професор
Немчинов І.Г. – доктор філософських наук, професор
Матюшко Б.К. – кандидат філософських наук, доцент

6. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ДО ВИПРОБУВАННЯ

Основні:

1. Августин, святий. Сповідь. Переклад В.С. Бойка; передмова і примітки П.О. Ніколова; худож.-ілюстратор І.І. Ячін; худож.-оформлювач Б.П. Бублик. Харків: Фоліо. 2012. 346 с. (Серія «Бібліотека світової літератури»).
2. Аристотель. Категорії. *Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб.* За ред. Л. Губерського. Київ: Знання. 2009. С. 88–98.
3. Бергсон А. Творча еволюція. Пер. з фр. Р. Осадчука. Київ: Видавництво Жупанського. 2011. 318 с. (Серія «Лауреати Нобелівської премії»).
4. Бубер М. Я і Ти. Шлях людини за хасидським вченням. Пер. з нім. Київ: Дух і літера. 2012. 272 с.
5. Вітгенштайн Л. Логіко-філософський трактат. *Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення)*. За ред. Л. Губерського. Київ: Знання. 2009. С. 403–413.
6. Г'юм Д. Трактат про людську природу. Пер. з англ. Київ: Всесвіт. 2004. 550 с.
7. Гайдеггер М. Що таке метафізика? *Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб.* За ред. Л. Губерського. Київ: Знання. 2009. С. 74–86.
8. Гегель Г.В.Ф. Феноменологія духу. Пер. з нім. П. Таращук. Харків: Фоліо. 2019. 480 с. (Серія «Бібліотека класичної світової наукової думки»).
9. Грушевський М. Хто такі українці і чого вони хочуть. *Федів Ю.О., Мозгова Н.Г. Історія української філософії: Навчальний посібник.* Київ: Україна. 2001. С. 449–461.
10. Гуссерль Е. Ідеї чистої феноменології та феноменологічної філософії. Пер. з нім. В. Кебуладзе. Харків: Фоліо. 2021. 348 с. (Серія «Бібліотека класичної світової наукової думки»).
11. Декарт Р. Метафізичні твори. Пер. з лат. і фр. В. Андрушко, А. Баумейстер, С. Гатальська, О. Хома. Харків: Фоліо. 2020. 219 с. (Серія «Бібліотека класичної світової наукової думки»).
12. Дерида Ж. Письмо та відмінність. Пер. з фр. Київ: Видавництво Соломії Павличко «Основи». 2004. 602 с.
13. Дильтей В. Типи світогляду і уявлення їх у метафізичних системах. *Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб.* За ред. Л. Губерського. Київ: Знання. 2009. С. 150–162.
14. Донцов Д. Націоналізм. *Федів Ю.О., Мозгова Н.Г. Історія української філософії: Навчальний посібник.* Київ: Україна. 2001. С. 482–487.
15. Драгоманов М. Чудацькі думки про українську національну справу. *Федів Ю.О., Мозгова Н.Г. Історія української філософії: Навчальний посібник.* Київ: Україна. 2001. С. 429–435.
16. Д'юї Дж. Демократія і освіта. Пер. з англ. Львів: Літопис. 2003. 294 с.
17. Іван Вишенський. Тобі, котрий мешкає в землі, що зветься польська. *Федів О.Ю., Мозгова Н.Г. Історія української філософії: Навчальний посібник.* Київ: Україна. 2001. С. 102–104.
18. Іларіон Київський. Слово про закон і благодать. *Федів Ю.О., Мозгова Н.Г. Історія української філософії: Навчальний посібник.* Київ: Україна. 2001. С. 40–47.
19. Камю А. Міф про Сізіфа. Бунтівна людина. Пер. з фр. О. Жупанський. Харків: Фоліо. 2022. 448 с. (Серія «Зарубіжні авторські зібрання»).
20. Кант І. Критика практичного розуму. Пер. з нім. І. Бурковського. Київ: Юніверс. 2004. 240 с. (Серія «Філософська думка»).
21. Кант І. Критика сили судження. Пер. з нім. В. Терлецький. Київ: Темпора. 2022. 906 с. (Серія «Філософія»).

22. Кассірер Е. Дослідження людини. Вступ до філософії культури. *Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб.* За ред. Л. Губерського. Київ: Знання. 2009. С. 174–186.
23. Книга про причини. Пер. з латинської мови Р. Паранько, вступ. стаття і коментарі А. Баумейстер. Львів: Видавництво Українського католицького університету. 2018. ІІІ+84 с.
24. Козлов О. Генеза теорії простору та часу в Канта. *Федів Ю.О., Мозгова Н.Г. Історія української філософії: Навчальний посібник.* Київ: Україна. 2001. С. 369–372.
25. Костомаров М. Дві руські народності. Історія української філософії. *Федів Ю.О., Мозгова Н.Г. Історія української філософії: Навчальний посібник.* Київ: Україна. 2001. С. 247–252.
26. Крістева Ю. Полілог. Пер. з фр. П. Таращука. Київ: Юніверс. 2004. 480 с.
27. Леві-Строс К. Структурна антропология. Пер. з фр. З. Борисюк. 2-е вид. Київ: Основи. 2000. 387 с.
28. Леся Українка. Утопія в белетристиці. *Федів Ю.О., Мозгова Н.Г. Історія української філософії: Навчальний посібник.* Київ: Україна. 2001. С. 444–449.
29. Ліницький П. Загальний погляд на філософію. *Федів Ю.О., Мозгова Н.Г. Історія української філософії: Навчальний посібник.* Київ: Україна. 2001. С. 372–377.
30. Ліотар Ж.-Ф. Постмодерністська ситуація. Після філософії: кінець чи трансформація? Пер. з англ. Упоряд.: К. Байнес та ін. Київ: Четверта хвиля. 2000. С. 71–90.
31. Локк Дж. Розвідка про людське розуміння: у 4-х книгах. Кн. 1. Про природженість принципів та ідей. Пер. з англ. Н. Бордукової. Харків: Акта. 2007. 152 с.
32. Макіавеллі Н. Державотворець. Пер. з іт. В. Балог. Київ: Арії. 2015. 223 с. (Серія «Антологія мудрості»).
33. Маркс К. Приватна власність і комунізм. Різні етапи розвитку комуністичних поглядів. Грубий, зрівняльний комунізм і комунізм як соціалізм, що збігається з гуманізмом. *Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб.* За ред. Л. Губерського. Київ: Знання. 2009. С. 514–525.
34. Маркузе Г. Ерос і цивілізація. *Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб.* За ред. Л. Губерського. Київ: Знання. 2009. С. 470–478.
35. Ніцше Ф. Так мовив Заратустра. Книжка для всіх і ні для кого. Пер. з нім. А. Савченко. Харків: Фоліо. 2019. 256 с. (Серія «Зарубіжні авторські зібрання»).
36. Оріховський С. Твори. Упоряд., пер. з латин та старопольськ., вступ. стаття, прим., словник імен, назв, термінів В. Литвинов. Київ: Дніпро. 2004. 672 с.
37. Паскаль Б. Думки. Пер. з фр. А. Перепаді, О. Хоми. Київ: Дух і літера. 2009. 704 с.
38. Патнем Г. Розум, істина і історія. Київ: Видавничий дім «Альтернатива». 2003. 232 с.
39. Платон. Держава. Пер. з давньогрецької Д. Коваль. Львів: Апріорі. 2021. 464 с.
40. Прокопович Ф. Натурфілософія, або Фізика. *Федів Ю.О., Мозгова Н.Г. Історія української філософії: Навчальний посібник.* Київ: Україна. 2001. С. 150–159.
41. Ранні Отці Церкви: Антологія. Ред. М. Горяча. Львів: Видавництво Українського католицького університету. 2015. 512 с. (Серія «Витоки християнства, 1: Джерела, 1»).
42. Рассел Б. Людське пізнання. Його сфера та межі. *Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб.* За ред. Л. Губерського. Київ: Знання. 2009. С. 321–333.
43. Руссо Ж.-Ж. Вибрані трактати. Пер. з фр. О. Йосипенко, С. Йосипенко, О. Хома. Харків: Фоліо. 2019. 608 с. (Серія «Бібліотека класичної світової наукової думки»).

44. Сартр Ж.-П. Буття і ніщо. Нарис феноменологічної онтології. Пер. з фр. В. Лях, П. Тарашук. Київ: Видавництво Соломії Павличко «Основи». 2001. 835 с.
45. Спіноза Б. Теологічно-політичний трактат. Пер. з лат. Київ: Видавництво Соломії Павличко «Основи». 2005. 237 с.
46. Тома Аквінський. Коментарі до Арістотелевої «Політики». Пер. з лат. О. Кислюк. 2-е вид. Київ: Видавництво Соломії Павличко «Основи». 2003. 794 с.
47. Торо Г.Д. Волден, або Життя в лісах. Пер. з англ. Я. Стріха. Київ: Темпора. 2020. 432 с.
48. Фесрабенд П. Аналітичний покажчик. *Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб.* За ред. Л. Губерського. Київ: Знання. 2009. С. 365–376.
49. Фіхте Й. Учення про науку. Друга доповідь 1804 року. *Sententiae*. 2011. № 1 (XXIV). С. 181–207.
50. Фосербак Л. Фрагменти до характеристики моєї філософської біографії. *Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб.* За ред. Л. Губерського. Київ: Знання. 2009. С. 250–260.
51. Франко І. Наука і її взаємини з працюючими класами. *Федів Ю.О., Мозгова Н.Г. Історія української філософії: Навчальний посібник.* Київ: Україна. 2001. С. 436–440.
52. Фромм Е. Мати або бути? Пер. з англ. Г.В. Яновська. Харків: Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля». 2020. 304 с.
53. Фуко М. Археологія знання. Пер. з фр. Київ: Видавництво Соломії Павличко «Основи». 2003. 326 с.
54. Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні. *Федів Ю.О., Мозгова Н.Г. Історія української філософії: Навчальний посібник.* Київ: Україна. 2001. С. 488–498.
55. Шелер М. Місце людини в Космосі. *Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб.* За ред. Л. Губерського. Київ: Знання. 2009. С. 261–269.
56. Шеллінг Ф. Про відношення реального та ідеального в природі. *Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб.* За ред. Л. Губерського. Київ: Знання. 2009. С. 194–205.
57. Шинкарук В. Світогляд і філософія. *Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб.* За ред. Л. Губерського. Київ: Знання. 2009. С. 163–173.
58. Шпенглер О. Присмерк Європи. Нариси морфології світової історії. *Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб.* За ред. Л. Губерського. Київ: Знання. 2009. С. 587–596.
59. Юркевич П. Серце та його значення у духовному житті людини, згідно з ученням слова Божого. *Федів Ю.О., Мозгова Н.Г. Історія української філософії: Навчальний посібник.* Київ: Україна. 2001. С. 365–369.
60. Ясперс К. Психологія світоглядів. Пер. з нім. Київ: Юніверс. 2009. 464 с. (Серія «Філософська думка»).

Додаткові:

1. Адо П. Що таке антична філософія? Пер. з фр. С.Л. Йосипенка. Київ: Новий Акрополь. 2014. 428 с.
2. Александрова О.В. Філософія Середніх віків та доби Відродження: Підручник. Київ: ПАРАПАН. 2002. 172 с.
3. Андрущенко В.П., Волинка Г.І., Мозгова Н.Г. та ін. Філософія. Природа, проблематика, класичні розділи: Хрестоматія. Навч. посібн. За ред. Г.І. Волинки. 3-є вид. Київ: Каравела. 2021. 464 с. (Серія «Українська книга»).
4. Булатов М.А. Філософський словник. Київ: Стілос. 2009. 575 с.

5. Волинка Г.І., Гусев В.І., Мозгова Н.Г. та ін. Історія філософії в її зв'язку з освітою. 3-є вид. Київ: Каравела. 2021. 480 с. (Серія «Українська книга»).
6. Європейський словник філософій. Лексикон неперекладностей. Т. 1. За ред. Б. Кассен. Пер. з фр. 3-є вид. Київ: Дух і літера. 2011. 567 с.
7. Історія філософії: Підручник. За ред. В.І. Ярошовця. Київ: Знання. 2006. 1200 с.
8. Історія філософії. Словник. За заг. ред. д. ф. н., проф. В.І. Ярошовця. 2-є вид., перероб. Київ: Знання України. 2012. 1087 с.
9. Історія української філософії. Хрестоматія у 2 т. Том перший [для студентів філософських спеціальностей ВНЗ]. Видання друге, перероблене та доповнене. Укладач Андрій Бурий. Дрогобич: Видавничий відділ Дрогобицького педагогічного університету імені Івана Франка. 2015. 447 с.
10. Історія української філософії. Хрестоматія. у 2 т. Том другий [для студентів філософських спеціальностей ВНЗ]. Видання друге, перероблене та доповнене. Укладач Андрій Бурий. Дрогобич: Видавничий відділ Дрогобицького педагогічного університету імені Івана Франка. 2015. 514 с.
11. Кремень В. Філософія: мислителі, ідеї, концепції: Підручник. Київ: Книга. 2005. 528 с.
12. Лютий Т.В. Пригоди філософських ідей Західного світу (від давнини до сьогодення). Київ: Темпора. 2019. 384 с.
13. Пашук А. Нариси з історії філософії середніх віків: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре». 2007. 712 с.
14. Подольська Є.А. Філософія: Підручник. Київ: Фірма «Інкос»; Центр навчальної літератури. 2006. 704 с.
15. Саух П. ХХ століття: Підсумки. Київ: МП Леся. 2009. 284 с.
16. Федів Ю.О., Мозгова Н.Г. Історія української філософії: Навчальний посібник. Київ: Україна. 2001. 509 с.
17. Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. За ред. Л. Губерського. Київ: Знання. 2009. 621 с.
18. Філософія. Підручник. За заг. ред. В. Кременя, М. Горлача. Харків: Прапор. 2004. 736 с.
19. Фрагменти побудови античної науки, філософії і культури: [зб. ст.]. Упоряд. К. Узбек. Донецьк: Східний видавничий дім. 2010. 231 с.
20. Фюрст М., Тринкс Ю. Філософія. Пер. з нім. В. Кебуладзе. 2-є вид. Київ: Дух і літера. 2020. 544 с.

Наявні в електронних бібліотеках (для *online*-підготовки):

1. Арістотель. Нікомахова етика. Пер. з давньогрецької В. Ставнюк. Київ: «Аквілон-Плюс». 2002. 480 с. [Електронний ресурс]. Сайт «Електронна бібліотека “Чтиво”». https://shron1.chtyvo.org.ua/Aristotle/Nikomakhova_etyka.pdf? Назва з екрана.
2. Бодріяр Ж. Симулякри і симуляція. Пер. з фр. В. Ховхун. Київ: Видавництво Соломії Павличко «Основи». 2004. 230 с. [Електронний ресурс]. Сайт «Електронна бібліотека “Чтиво”». https://shron1.chtyvo.org.ua/Jean_Baudrillard/Symuliakry_i_symuliatsiia.pdf? Назва з екрана.
3. Гоббс Т. Левіафан, або Суть, будова і повноваження держави церковної та цивільної. Пер. з англ. Київ: Дух і літера. 2000. 600 с. [Електронний ресурс]. Сайт «Електронна бібліотека “Чтиво”». https://shron1.chtyvo.org.ua/Thomas_Hobbes/Leviafan_abo_Sut_budova_i_povnovazhennia_derzhavy_tserkovnoi_ta_svitskoi.pdf? Назва з екрана.
4. Гордер Ю. Світ Софії. Роман про історію філософії. Пер. з норвезької Н. Іванчук. Львів: Літопис. 2007. 548 с. [Електронний ресурс]. Сайт «Електронна бібліотека

- “Чтиво”». https://shron1.chtyvo.org.ua/Gaarder_Jostein/Svit_Sofii.pdf? Назва з екрана.
5. Горський В.С. Філософія в українській культурі: (методологія та історія). – Філософські нариси. Київ: Центр практичної філософії. 2001. 236 с. [Електронний ресурс]. Сайт «Електронна бібліотека “Чтиво”». https://shron1.chtyvo.org.ua/Horskyu_Vilen/Filosofia_v_ukrainskii_kulturi_metodolo_hia_ta_istoria.pdf? Назва з екрана.
 6. Гадамер Г.-Г. Істина і метод. В 2 т. Т. 1: Герменевтика I: Основи філософської герменевтики. Пер. з нім. О. Мокровольський. Київ: Юніверс. 2000. 464 с. (Серія «Філософська думка»). [Електронний ресурс]. Сайт «Електронна бібліотека “Чтиво”». https://shron3.chtyvo.org.ua/Gadamer_Hans-Georg/Istyna_i_metod_t1.pdf? Назва з екрана.
 7. Кант І. Критика чистого розуму. Пер. з нім. та приміт. І. Бурковського. Київ: Юніверс. 2000. 504. Парад, тит. арк. нім. (Серія «Філософська думка»). [Електронний ресурс]. Сайт «Електронна бібліотека “Чтиво”». https://shron1.chtyvo.org.ua/Kant_Immanuel/Krytyka_chystoho_rozumu.pdf? Назва з екрана.
 8. Кун Т. Структура наукових революцій. Пер. з англ. О. Васильєв. Київ: Port-Royal. 2001. 228 с. [Електронний ресурс]. Сайт «Електронна бібліотека “Чтиво”». https://shron1.chtyvo.org.ua/Kun_Tomas/Struktura_naukovykh_revoliutsii.pdf? Назва з екрана.
 9. Ніцше Ф. Шопенгауер як вихователь. Сутінки ідолів. Пер. з нім. А. Савченко; худож.-оформлювач О.А. Гугалова-Мешкова. Харків: Фоліо. 2020. 187 с. (Серія «Зарубіжні авторські зібрання»). [Електронний ресурс]. Сайт «Електронна бібліотека “Чтиво”». https://shron1.chtyvo.org.ua/Nietzsche_Friedrich/Shopenhauer_iak_vykhovatel_Sutinky_idoliv.pdf? Назва з екрана.
 10. Після філософії: кінець чи трансформація? Пер. з англ.; упоряд. К. Байнес та ін. Київ: Четверта хвиля. 2000. 432 с. [Електронний ресурс]. Сайт «Електронна бібліотека “Чтиво”». https://shron1.chtyvo.org.ua/Rorty_Richard/Pislia_filosofii_Kinets_chy_transformatsii_a7.pdf? Назва з екрана.
 11. Сковорода Г. Повна академічна збірка творів. За редакцією проф. Леоніда Ушкалова. Харків-Едмонтон-Торонто: Майдан; Видавництво Канадського Інституту Українських Студій. 2011. 1400 с. [Електронний ресурс]. Сайт «Електронна бібліотека “Чтиво”». https://shron1.chtyvo.org.ua/Skovoroda/Povna_akademichna_zbirka_tvoriv_zbirka.pdf? Назва з екрана.
 12. Філософія як історія філософії: Підручник. За заг. ред. В.І. Ярошовця. Київ: Центр учбової літератури. 2010. 648 с. https://shron1.chtyvo.org.ua/Bychko_Ada/Filosofia_iak_istoriia_filosofii.pdf? Назва з екрана.

ОРІЄНТОВНІ ПИТАННЯ ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ

1. Об’єкт, предмет і завдання історії філософії.
2. Одиниці історико-філософського процесу. Філософські вчення, школа, течія, напрямок.
3. Давньоіндійська філософія. Правовірні даршани.
4. Давньоіндійська філософія. Неправовірні даршани.
5. Давньокитайська філософія. Школи Лао-цзи та Конфуція.
6. Давньокитайська філософія. Школи моїстів, законників, імен і натурфілософів.
7. Мілетська школа античної філософії та Геракліт Ефеський.

8. Елейська та Піфагорійська школи.
9. Давньогрецькі фізики-плюралісти. Атомістична школа.
10. Давньогрецькі софісти.
11. Філософські пошуки і здобутки Сократа.
12. Основні ідеї філософії Платона.
13. Аристотель і його система знань.
14. Філософія доби Еллінізму (загальна характеристика).
15. Античний епікуреїзм.
16. Стоїчна школа античної філософії.
17. Античний скептицизм.
18. Неоплатонізм як філософський підсумок Античності.
19. Філософські ідеї ранньохристиянських апологетів.
20. Філософські знахідки отців церкви на Сході і Заході християнського світу.
21. Рання і середня схоластика.
22. Середньовічна мусульманська філософія: провідні представники і здобутки.
23. Середньовічна юдейська філософія: провідні представники і здобутки.
24. Висока схоластика. Тома Аквінський.
25. Джерела філософської думки Давньої Русі.
26. Філософські ідеї давньоруських книжників.
27. Пізня схоластика.
28. Пізньосередньовічна містика. Григорій Палама і Йоганн Майстер Екхарт.
29. Феномен ренесансного гуманізму.
30. Неоплатонізм доби Відродження: від Миколи Кузанського до Джордано Бруно.
31. Аристотелізм та епікуреїзм доби Відродження.
32. Ренесансні натурфілософія та природознавство.
33. Провідні суспільні вчення доби Відродження.
34. Антропологічні ідеї М. Лютера і Ж. Кальвіна.
35. Ідеї Відродження і Реформації в Україні.
36. Емпірична лінія філософії Нового часу. Ф. Бекон і його послідовники.
37. Раціоналізм доби Нового часу. Р. Декарт і його послідовники.
38. Б. Паскаль про людину та її розум.
39. Філософія Просвітництва у Франції.
40. Англійське та німецьке Просвітництво.
41. Просвітництво в Україні. Києво-Могилянська академія і Г.С. Сковорода.
42. Філософські ідеї романтизму.
43. Докритичний та критичний періоди філософії І. Канта.
44. Система «Науковчення» Й.Г. Фіхте.
45. Натурфілософія, філософська система та містицизм Ф.В.Й. Шеллінга.
46. Г.В.Ф. Гегель як систематик філософських знань. «Енциклопедія філософських наук».
47. Антропологічний матеріалізм Л. Фюєрбаха.
48. Університетська філософія в Україні XIX – початку XX ст.
49. Духовно-академічна філософія в Україні XIX – початку XX ст.
50. Причини кризи класичної філософії. А. Шопенгауер і Ф. Ніцше.
51. Перша хвиля позитивізму: О. Конт, Дж. С. Міл, Г. Спенсер і їх послідовники в Україні.
52. Неогегельянство і його різновиди.
53. С. К'єркегор, Лев Шестов і зародження екзистенціалізму.
54. Неокантіанство. Баденська (Фрайбурзька) школа.
55. Неокантіанство. Марбурзька школа.
56. Основні філософські ідеї К. Маркса. Марксизм XIX – початку XX ст.
57. Релігійна філософія XX ст. Неотомізм.
58. Філософські ідеї З. Фрейда.

59. Феноменологія Е. Гуссерля.
60. Друга хвиля позитивізму: Р. Авенаріус, Е. Мах і їх послідовники в Україні.
61. Філософські ідеї українських письменників, публіцистів, вчених 2-ї половини ХІХ – початку ХХ ст.
62. Філософія діалогу ХХ ст.
63. Третя хвиля позитивізму. Віденський гурток, Львівсько-Варшавська школа. Л. Вітгенштайн і Б. Рассел.
64. Американський трансценденталізм ХІХ ст. Г.Д. Торо.
65. Філософія прагматизму.
66. Французький екзистенціалізм.
67. Німецький екзистенціалізм.
68. Філософська антропологія як течія ХХ ст.
69. Неофройдизм. Франкфуртська школа.
70. Марксизм ХХ ст. на Заході.
71. Марксизм ХХ ст. на теренах України.
72. Четверта хвиля позитивізму. К. Поппер.
73. Четверта хвиля позитивізму. І. Лакатос, Т. Кун, П. Феєрабенд та ін.
74. Аналітична філософія ХХ – початку ХХІ ст.
75. Професійні філософи української діаспори ХХ ст.
76. Суспільно-політична думка в українській діаспорі ХХ ст.
77. «Лінгвістичний поворот» у філософії. Ф. де Соссюр, К. Леві-Стросс і зародження структуралізму.
78. Герменевтика Ф. Шляєрмахера і В. Дильтая.
79. Філософія в радянській Україні 20 – 90 рр. ХХ ст.
80. Герменевтика ХХ ст. Г.-Г. Гадамер і П. Рікер.
81. Німецька комунікативна філософія ХХ – початку ХХІ ст. Ю. Габермас.
82. Еволюція філософських поглядів М. Фуко.
83. Філософія в Україні після 1991 р.
84. Головні ознаки світогляду доби постмодерну.
85. Філософія культури ХХ ст. О. Шпенглер, А. Арто, Г. Блум.
86. Неомарксизм 2-ї половини ХХ – початку ХХІ ст.
87. Французький структуралізм. Ж. Лакан і Ю. Крістева.
88. Філософська думка у США 2-ї половини ХХ – початку ХХІ ст.
89. У. Еко як критик структуралізму.
90. Французький постструктуралізм. Ж.-Ф. Ліотар і Ж. Делез, Ж. Деріда і Ж. Бодріяр.

Додаток 1.

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКОНАННЯ РЕФЕРАТИВНОЇ РОБОТИ
ВСТУПНИКОМ ДО АСПІРАНТУРИ НА ОСВІТНЬО-НАУКОВУ ПРОГРАМУ «ІСТОРІЯ
ФІЛОСОФІЇ» ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ PhD (ДОКТОР ФІЛОСОФІЇ)
ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 033 «ФІЛОСОФІЯ»**

І. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Реферативна робота – це навчально-наукове дослідження, що виконується самостійно з відповідної проблематики. Вона має комплексний характер і пов'язана з використанням набутих знань, умінь і навичок зі сфери власного історико-філософського дослідницького інтересу.

Обсяг реферативної роботи становить 22 – 24 сторінки друкованого тексту (1 д. а), без урахування додатків і списку джерел та літератури. Список літератури повинен нараховувати не менше 25-30 наукових джерел (у відповідності одне джерело на одну сторінку тексту), 10% з яких – це джерела іноземною мовою.

Обов'язковим у рефераті є посилання на джерела та матеріали, а також будь-яку іншу запозичену інформацію. Реферат аспіранта є авторською роботою, яка виключає недоброчесне використання інформаційних джерел без відповідного та належного їх зазначення в роботі.

II. СТРУКТУРА та СКЛАДОВІ реферативної роботи:

- титульний аркуш;
- зміст (план роботи з вказівкою на всі структурні елементи роботи);
- вступ (актуальність теми реферату, об'єкт, предмет, ступінь розробленості теми, мета й завдання дослідження, теоретико-методологічна база роботи, наукова гіпотеза, наукова новизна, апробація роботи (якщо така є, структура роботи);
- розділи, підрозділи, пункти, підпункти й висновки;
- загальні висновки;
- список джерел і літератури;
- додатки (у разі потреби);
- іменний і предметний покажчики (за бажанням автора).

III. ВИМОГИ ДО ЗМІСТУ РЕФЕРАТУ

3.1. Титульний аркуш. На титульному аркуші обов'язково, має бути зазначено:

- назву вищого навчального закладу, де виконується робота;
- назву роботи (вказується по центру сторінки, Caps Lock-ом);
- прізвище, ім'я, по батькові автора роботи.

3.2. Зміст. Зміст подається на початку реферату. В ньому вказуються найменування та початкові сторінки всіх розділів, підрозділів та пунктів, що виокремлюються в роботі як структурні, а також вступ, висновки, список використаних джерел та матеріалів тощо.

3.3. Перелік умовних позначень, символів, скорочень (в разі необхідності) формується окремим списком та друкується після змісту, але перед вступом. Перелік скорочень друкується двома колонками та виставляється в алфавітному порядку: зліва зазначається аббревіатура, справа – розшифрування скорочення. NB! Якщо у роботі застосовується три чи менше скорочень, вони не виносяться окремим списком, а розшифровування здійснюється у тексті (у примітці чи за першого посилання).

3.4. Вступ. У вступі розкривається сутність наукової проблеми (фактична наявність), її значення, підстави та вихідні дані до розробки теми, а також обґрунтування необхідності даного дослідження. Вступ поєднує в собі: актуальність теми, об'єкт та предмет дослідження, мету та завдання, методи, які застосовуються в роботі, теоретичне підґрунтя (роботи чи авторів, які виступають основою дослідження), а також наукова гіпотеза та наукова новизна, апробація дослідження (в разі наявності практичної складової в роботі та відповідних практичних результатів) та структура роботи.

Актуальність теми дослідження обґрунтовується на підставі співставлення (порівняння) вже існуючих теорій, думок, досліджень щодо обраної проблематики та позиції автора, яка буде розглядатися в роботі. NB! Неприпустимими в актуальності є: пряме цитування, необґрунтованість тез та відсутність аргументації думок.

Об'єкт дослідження вказується у відповідності до поля дослідницьких пошуків, щодо предмету, то він повинен бути узгодженим з темою дослідження. NB! Фактично тема дослідження та її предмет збігаються.

Щодо методів дослідження, то їх перераховують відповідно до змісту роботи, зазначаючи що саме досліджувалося тим чи іншим методом.

Наукова новизна повинна містити лише нові наукові положення, результати до яких приходять автор. В науковій новизні потрібно відобразити відмінність результатів наукового пошуку автора роботи від вже відомих та вказати їх ступінь (одержано вперше, вдосконалено, набуло подальшого розвитку тощо).

Апробація роботи формується на основі практичного застосування результатів дослідження або можливостей такого. Подаючи дані про апробацію, автор реферату має вказати, на яких конференціях, симпозіумах тощо було оприлюднені результати дослідження. Також, якщо в наявності є публікації, відповідні до теми дослідження, автор має вказати їх назву

та вихідні дані. Поряд з цим, вказуються всі інші (додаткові) матеріали, джерела та ін., де були висвітлені чи презентовані результати дослідження.

3.5. Основна частина. Основна частина реферату складається з розділів, підрозділів, пунктів та підпунктів. Кожен розділ починається з нової сторінки. На початку кожного розділу можлива невелика за обсягом (1 – 2 абзаци) передмова, в якій зазначаються методи та підходи, а також аспект проблематики, який буде розглянуто в підрозділах. В кінці розділу обов'язково має бути висновок до розділу.

У розділах основної частини реферативної роботи, має міститися:

- огляд літератури та матеріалів, які становлять теоретичне підґрунтя роботи;
- методи та методологія дослідження; - аналітична складова (з урахуванням проведених теоретичних, історичних, соціологічних розвідок та експериментів);
- аналіз та узагальнення вищезазначених пунктів.

NB! Зазвичай ці елементи структури роботи прописуються в першому розділі та не повинні перевищувати 20 % від загального обсягу реферату.

Другий розділ, як правило, присвячується обґрунтуванню специфічності проблематики дослідження. Всі наступні розділи є висвітленням авторської позиції: розкриття того нового, що автор особисто вносить у розробку проблеми. Виклад матеріалу підпорядковується одній ідеї, що чітко визначена автором, тому кожен наступний розділ має логічно продовжувати попередній.

3.6. Висновки. Висновки – це виклад найсуттєвіших ідей, думок, результатів, що сформувався в процесі написання наукової роботи. Окремим пунктом у висновках зазначаються рекомендації щодо наукового та практичного застосування результатів дослідження. NB! Висновки є авторським підсумком щодо роботи, тому будь-яке цитування є виключеним.

3.7. Список використаної літератури. Формування і перелік застосованих у дослідженні джерел, може проводитися декількома шляхами:

- за порядком посилань у тексті;
- у алфавітному порядку, за прізвищами згадуваних (цитованих) у роботі авторів;
- у хронологічному порядку.

NB! Бібліотечний опис джерел складають у відповідності до чинних вимог та стандартів з бібліотечної та видавничої справи.

3.8. Додатки. У разі необхідності, до додатків включаються допоміжні матеріали, необхідні для відтворення всього загалу в розумінні та сприйнятті реферативної роботи (схеми, таблиці, малюнки, графіки, тести, результати соціологічних досліджень тощо).

IV. ВИМОГИ ДО ТЕХНІЧНОГО ОФОРМЛЕННЯ РЕФЕРАТУ

Реферативна робота виконується в наступному вигляді: формат – А4 (210 – 297 мм), інтервал – 1.5, шрифт Times New Roman, кегль – 14. Нумерацію наводять у правому верхньому куті сторінки (титульний аркуш залічують до загальної нумерації сторінок, номер сторінки на титульному аркуші не зазначають). Основний текст форматується: вирівнювання – по ширині. Друкуючи текст, залишають верхнє, нижнє, праве поля по 20 мм, ліве – 30 мм. Абзацний відступ – 1,25 мм.

ЗМІСТ, ВСТУП, ВИСНОВКИ, НАЗВИ РОЗДІЛІВ, СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ як назви складових частин – Caps Lock, вирівнювання – по центру, крапка в кінці назви не ставиться. Кожен з вищезазначених структурних елементів роботи починається з нової сторінки, підрозділи ж є продовженням попереднього тексту. Розділи позначаються римськими цифрами (I, II, III), для нумерування підрозділів застосовують індексаційну систему з використанням арабських цифр, наприклад: 1.1; 1.1.1; 1.1.2; 1.2; 1.2.1; 1.2.2; 1.3; 1.3.1.

Реферативна робота повинна містити нумерований список літератури, використаної для розробки теми дослідження. Для нумерування додатків використовують арабські цифри. Нумерація таблиць та схем складається з номера розділу та порядкового номеру ілюстрації, що зазначено в додатках. Наприклад, «Таблиця 1.2», «Схема 2.4».

Обов'язковим у реферативній роботі є цитування. Всі згадувані джерела мають відобразитися в роботі у вигляді відповідних посилань. Посилатися слід на останні видання. Посилання на більш ранні видання допускається лише у тому разі, якщо наступне видання не містить частини матеріалу.

Якщо дослідник використовує відомості з джерел, що є значними за обсягом сторінок (монографія, оглядова стаття тощо), він повинен точно вказати сторінку, з якої цитується текст. Посилання на джерела в реферативній роботі зазначаються з урахуванням порядкового номера джерела в списку використаної літератури, внесеними в квадратні дужки з додаванням номеру сторінки джерела (наприклад, [2, с. 47]).

Пряме цитування має бути повним без скорочення та перекручування думок автора. В разі випущення з тексту якогось фрагменту, при формуванні розриву в цитуванні ставляться три крапки.

При непрямому цитуванні, переказі, викладенні думок своїми словами, слід бути гранично коректним та точним, особливо при оцінці результатів дослідження, на яке робиться посилання.

V. ДОДАТКОВІ ПОЛОЖЕННЯ

При написанні реферативної роботи обов'язково варто звернути увагу на наступне:

- актуальність теми реферату має містити відповідність досліджуваної проблематики до сучасного стану розвитку філософського знання;
- дослідження має відповідати принципу об'єктивності;
- реферативна робота повинна відповідати всім вимогам академічної доброчесності;
- в роботі має бути чітко формулювання об'єкту, предмету, наукової проблеми, мети, завдань та методів дослідження;
- в дослідженні має прослідковуватися аналіз рівня розробленості теми;
- в дослідженні повинна бути наявною правильність структури та рубрикації;
- фактичний матеріал повинен відповідати методологічним нормам;
- висновки аргументовані та обґрунтовані;
- текст реферату має відповідати правильному написанню з застосуванням граматики та пунктуації;
- текстова форма має містити відповідність до вимог державних, міждержавних та міжнародних стандартів, а також наукового стилю викладу;
- необхідність своєчасного виконання роботи.

Виклад матеріалу повинен відповідати академічним вимогам до оформлення наукових робіт та має бути поданий у науковому стилі.

VI. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕФЕРАТУ

<i>За шкалою університету</i>	<i>Визначення якості тексту реферативної роботи</i>	<i>Характеристика якості тексту реферативної роботи</i>
0-59 бали	Низька (незадовільно)	Ставиться за грубі порушення в оформленні реферативної роботи; поверхове розкриття її теми як майбутнього власного дисертаційного дослідження, за наявні значні фактичні помилки; за виявлення під час співбесіди відсутності орієнтування у тексті реферативної роботи; за виявлений академічний плагіат. Реферативна робота підлягає повторному виконанню з дотриманням усіх встановлених вимог.
60-69 балів	Задовільна (задовільно)	Ставиться за порушення в оформленні реферативної роботи, часткове розкриття її теми, що спричиняє необхідність співбесіди; відсутність авторської позиції; за алогічну структуру змісту реферативної роботи. При оцінюванні загальної готовності вступника до навчання в аспірантурі береться до уваги оцінка за його усну відповідь на вступному іспиті з дисципліни «Історія філософії».

70-89 балів	Достатня (добре)	Ставиться за комплексне розкриття теми, представлення її як майбутнього власного дисертаційного дослідження; за логічну структурування змісту; за наявні огріхи в оформленні та у змісті реферативної роботи (недостатньо розкриті деякі положення) і їх усвідомлення.
90-100 балів	Висока (відмінно)	Ставиться за належне оформлення реферативної роботи; системне розуміння теми майбутнього власного дисертаційного дослідження; за використання методів формальної та діалектичної логіки, феноменології, герменевтики, структурного та компаративного аналізу; інноваційну й оригінальну авторську позицію і її сумлінне розкриття під час представлення теми; за ґрунтовну структурування змісту реферативної роботи; повне дотримання вимог академічної доброчесності.